

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01
Національного університету
«Одеська юридична академія»
За адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Мяловицької Ніни Анатоліївни
на дисертацію Китайки Ольги Василівни
на тему «Конституційно-правовий статус дитини в Україні та
міжнародні ювенально-правові стандарти», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.02 – конституційне право; муніципальне право**

Дисертаційне дослідження Ольги Василівни Китайки на тему «Конституційно-правовий статус дитини в Україні та міжнародні ювенально-правові стандарти» присвячене вельми актуальним як з точки зору конституційно-правової теорії, так і практики проблемам з'ясування напрямів оптимізації теоретичних підходів до конституційних прав дитини, принципів конституційно-правового статусу дитини, інших елементів досліджуваного статусу та їх нормативної регламентації в Україні з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів.

Про актуальність наукового дослідження О.В. Китайки свідчить низка факторів. Насамперед варто звернути увагу на те, що наразі в Україні, відповідно до статистичних даних, чисельність населення неухильно зменшується. Органи публічної влади все частіше залучають до вирішення цього питання як зарубіжних експертів, так і інститути громадянського суспільства, які наголошують на важливості дотримання міжнародних ювенально-правових стандартів у процесі обговорення проектів нормативно-правових актів та програм державного і місцевого розвитку щодо дітей, дитинства.

Процес пошуку ефективних підходів до правової регламентації питань, пов'язаних з конституційно-правовим статусом дитини в Україні, йде практично безперервно, починаючи з моменту проголошення незалежності України. У 1996 році в Конституції України знайшли своє закріплення положення про цінність дитинства, про окремі елементи правового статусу дитини. Спираючись на конституційні норми та принципи, а також на міжнародні ювенально-правові стандарти, 26 квітня 2001 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про охорону дитинства».

Втім, норми Закону України «Про охорону дитинства», по-перше, не вирішили усіх проблемних питань, які виявили в їх практичному застосуванні, а по-друге, не у повній мірі були втілені міжнародні ювенально-правові стандарти. У зв'язку з цим, Закон України «Про охорону дитинства», а також прийняті для його конкретизації підзаконні акти, потребують подальшого вдосконалення. Крім того, існує ще низка законів, норми яких також регулюють конституційно-правовий статус дитини, однак вони або застарілі, або викликають критику з точки зору їхньої відповідності міжнародним ювенально-правовим стандартам.

Дані обставини обумовлюють необхідність проведення системних реформ, спрямованих на пошук і вироблення ефективних підходів до гармонізації законодавства України щодо конституційно-правового статусу дитини з міжнародними ювенально-правовими стандартами.

Дисертація О.В. Китайки виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна модернізація та реформування в Україні», що пов'язана з планом наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) та науково-дослідної теми кафедри конституційного права «Конституційна реформа та модернізація в умовах інтеграційного розвитку України», що пов'язана з планом наукових досліджень

Національного університету «Одеська юридична академія» на 2016–2020 рр. «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842).

В рамках вдало поставлених задач, О.В. Китайкою сформульовані об'єкт і предмет дослідження. Так, об'єктом дисертаційного дослідження автор, цілком слушно, визначає правовий статус дитини та міжнародно-правові стандарти прав людини. Предметом дослідження є конституційно-правовий статус дитини в Україні та міжнародні ювенально-правові стандарти.

Такий комплексний підхід надав автору можливість не тільки встановити задачі дослідження, але й реалізувати їх згідно з планом дисертаційної роботи, дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для науки і практики конституційного права.

Вдалим компонентом дисертаційної роботи слід вважати і запропоновану автором методологію дослідження проблем, пов'язаних із конституційно-правовим статусом дитини в Україні та міжнародними ювенально-правовими стандартами. Використані в процесі проведення дослідження методи наукового пізнання надали автору можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для конституційно-правової науки і практики.

Зокрема, при здійсненні дослідження доволі плідно використано такі методи: аналізу – при визначенні елементів конституційно-правового статусу дитини в Україні та при їхній характеристиці, синтезу – при дослідженні елементів, які вчені пропонують включати як до структури конституційно-правового статусу дитини в Україні, так і до структури правового статусу дитини, моделювання та абстрагування – при формулюванні пропозицій щодо структури конституційно-правового статусу дитини з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів, порівняльно-правовий – при

дослідженні відповідності норм конституційного законодавства України щодо дітей та дитинства міжнародним ювенально-правовим стандартам, індукції та дедукції – для аналізу конституційно-правового статусу дитини в Україні у порівнянні з правовим статусом дитини, гарантій конституційних прав дитини та людини, що співвідносяться між собою як частина та ціле, узагальнення – при виявленні міжнародних ювенально-правових стандартів загального та спеціального характеру, при аналізові висновків та пропозицій інших дослідників з проаналізованих у дисертації питань, герменевтичний – при виявленні змісту досліджуваних норм актів конституційного законодавства України та міжнародних ювенально-правових стандартів, інші.

Про системність представленого дослідження свідчить структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Зокрема, як свідчить зміст роботи, в ході наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі було абсолютно закономірно досліджено актуальні питання теорії конституційного права, пов'язані як з поняттям «дитина», так і з міжнародними ювенально-правовими стандартами, а також розкрито історіографію дослідження обраної проблеми. До нього включено два підрозділи: 1.1. «Огляд сучасних досліджень конституційно-правового статусу дитини та міжнародних ювенально-правових стандартів» та 1.2. «Поняття дитини у конституційному законодавстві України та у міжнародних ювенально-правових стандартах».

Цікавим з наукової та практичної точок зору, а також змістовним є і другий розділ, який присвячено дослідженню сутності, елементного складу та визначенню поняття конституційно-правового статусу дитини в Україні з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів. Розділ 2 структуровано на два підрозділи: 2.1. «Сутність конституційно-правового статусу дитини» та 2.2. «Поняття та структура конституційно-ювенального статусу».

Оригінальним та новаторським за характером внесених пропозицій є третій розділ, у якому розглядаються актуальні прикладні проблеми правової регламентації конституційно-правового статусу дитини в Україні з урахуванням положень міжнародних ювенально-правових стандартів. До Розділу 3 автором включено наступні підрозділи: 3.1. «Оптимізація теоретичних підходів до конституційних прав дитини та їх нормативної регламентації в Україні з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів» та 3.2. «Оптимізація теоретичних підходів до інших елементів конституційно-правового статусу дитини та їх нормативної регламентації в Україні з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів».

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження О.В. Китайки, застосування у процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними задачами, що поставила перед собою дисертантка.

Структура роботи відповідає меті та задачам дослідження, дозволяє послідовно розкрити авторську концепцію конституційно-правового статусу дитини в Україні та відповідність цього статусу міжнародним ювенально-правовим стандартам.

Результатам дисертаційного дослідження О.В. Китайки притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх трьох розділах дисертації.

Слід відзначити, що у дослідженні автор поставила перед собою нерозроблені раніше задачі, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. О.В. Китайкою на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані, зокрема:

- уперше запропоновано замість поняття «конституційно-правовий статус дитини» поступово перейти до застосування синонімічного та більш компактного поняття «конституційно-ювенальний статус», що сприятиме уніфікації термінології конституційного законодавства України та міжнародних ювенально-правових стандартів;

- уперше сформульовано зміни до ст. 3 Конституції України, які передбачають: а) проголошення дитинства конституційною цінністю у Розділі І; б) доповнення тексту Основного Закону нормою, що закріплює принцип найкращого забезпечення інтересів дитини;

- удосконалено структуру конституційно-правового статусу дитини в Україні, структурними елементами якого є громадянський стан дитини, конституційна правосуб'єктність дитини, принципи конституційно-правового статусу дитини, конституційні права дитини та їх гарантії;

- удосконалено аргументацію щодо недоцільності включення до структури конституційно-правового статусу дитини конституційної відповідальності дитини та конституційних обов'язків дитини;

- набули подальшого розвитку визначення понять «конституційно-правовий статус дитини», «конституційні права дитини», «гарантії конституційних прав дитини», «нормативні гарантії конституційних прав дитини», «організаційно-правові гарантії конституційних прав дитини»;

- набула подальшого розвитку класифікація принципів міжнародного права, що впливає на конституційно-правовий статус дитини в Україні на: а) універсальні принципи міжнародного права; б) загальні принципи міжнародного права, які обумовлюють правовий статус людини; в) спеціальні принципи міжнародного права, які обумовлюють конституційно-правовий статус дитини.

Викладене дозволяє визначити, що дисертація О.В. Китайки має наукову новизну, яка полягає у характеристиці конституційно-правового статусу дитини в Україні, а також у виявленні основних напрямів оптимізації

теоретичних підходів до цього статусу та його нормативної регламентації в Україні з урахуванням міжнародних ювенально-правових стандартів.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на вагомому емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної теми, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних О.В. Китайкою результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем гармонізації законодавства України про конституційно-правовий статус дитини з міжнародними ювенально-правовими стандартами. Зокрема, вони можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – при подальших дослідженнях конституційно-правового статусу дитини та правового статусу дитини, як галузевого та загально-теоретичного поняття;

- нормотворчій сфері – при подальшому удосконаленні законодавства України про конституційні права дитини та інші елементи конституційно-правового статусу дитини, у т.ч. при його гармонізації з відповідними міжнародними ювенально-правовими стандартами та при уніфікації їхньої термінології;

- правозастосовній сфері – при подальшому впровадженні органами публічної влади у практику їхнього функціонування міжнародних ювенально-правових стандартів;

- навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів, підручників, посібників з навчальних дисциплін «Конституційне право», «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», спецкурсів, присвячених правам людини у цілому та правам дитини, зокрема.

Водночас, як і будь-яке інше дисертаційне дослідження, робота О.В. Китайки містить окремі дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виокремлення деяких побажань чи запитань, зокрема:

1. Автор підкреслює важливу роль Уповноваженого Президента України з прав дитини з попередження майбутніх порушень прав дитини в Україні та гарантування цих прав (підрозділ 3.2 дослідження). У той самий час, відповідно до Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини, затвердженого Указом Президента України від 11 серпня 2011 р., Уповноважений не наділений значним обсягом компетенції. Отже, твердження дисертантки бачиться дискусійним без додаткового обґрунтування.

2. У дослідженні автором виявлено та охарактеризовано особливості принципів конституційно-правового статусу дитини в Україні, зокрема визначено, що основним має бути принцип якнайкращого забезпечення прав дитини. Доцільно було б зазначити, чому саме цей принцип автор виокремила як основний – адже у міжнародних ювенально-правових стандартах цей принцип не відокремлюється від інших принципів, що впливають на конституційно-правовий статус дитини, так само як і у законодавстві України він не відокремлюється від інших принципів конституційно-правового статусу дитини. Як правило, згадані документи містять перелік відповідних принципів без застосування їхніх теоретичних класифікацій.

3. Автор зазначає, що країни – члени ЄС не випрацювали власних документів, які б стосувались безпосередньо правового та / або конституційно-правового статусу дитини, застосовуючи міжнародні ювенально-правові стандарти. Водночас, у роботі згадуються Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р., а також наявні посилання на рішення Європейського Суду з прав людини у справах, що стосуються дітей. Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, питанням європейських ювенально-правових документів та практиці Європейського суду з прав людини у цій сфері доцільно було б приділити більше уваги.

4. У дисертаційному дослідженні автором виділено два підходи до визначення сутності конституційно-правового статусу дитини в Україні. Автор обґрунтовує свої спостереження еволюцією, яку зазнали міжнародні ювенально-правові стандарти, та визначає «переломним» документом цієї еволюції Конвенцію про права дитини 1989 р.

Для того, щоб краще розкрити це положення, доцільно було б виокремити основні періоди становлення та розвитку як міжнародних ювенально-правових стандартів, так і національного законодавства України про конституційно-правовий статус дитини (період становлення відповідних стандартів / законодавства, період переважного впливу на відповідні стандарти / законодавство патерналістської теорії прав дитини, період переважного впливу на відповідні стандарти / законодавство лібералістської теорії прав дитини). Таким чином, обґрунтування авторської пропозиції набуло б завершеності.

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними та рекомендаційними і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження О.В. Китайки.

Дисертаційне дослідження виконано автором самостійно, всі сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовані на базі особистих досліджень автора.

Опубліковані О.В. Китайкою наукові праці повністю репрезентують зміст наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовано у даному дисертаційному дослідженні. Відповідні публікації були здійснені у період з 2012 по 2017 роки, що засвідчує тривалість і системність дисертаційного дослідження, яке представлено до захисту.

Автореферат дисертації О.В. Китайки в повній мірі відтворює основні положення та висновки самої дисертації. Їх зміст і положення, що є предметом захисту, ідентичні. Дисертація, та її автореферат виконані з дотриманням вимог сучасного українського ділового мовлення.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих автором наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій, які встановлені у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567(зі змінами), а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій.

Виходячи з наведеного, вважаємо, що дисертаційна робота «Конституційно-правовий статус дитини в Україні та міжнародні ювенально-правові стандарти» є самостійною завершеною науковою роботою, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, і має суттєве значення для науки конституційного права, а її автор – Ольга Василівна Китайка – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

професор кафедри конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

Н. А. Мяловицка

ПІСЬМОВИЙ
ВІДПОВІДЬ
КАРАУЛЬНИК
24.06

